

20. Сторчай О. Становлення й розвиток мистецької освіти у Київському університеті (1834 – 1924 рр.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 / Оксана Вікторівна Сторчай; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2010. – 35 с. ; Storchai O. Stanovlennia y rozvytok mystetskoï osvity u Kyivskomu universyteti (1834 – 1924 rr.) : avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznnavstva : spets. 17.00.05 / Oksana Viktorivna Storchai; Instytut mystetstvoznnavstva, folklorystyky ta etnolohii im. M. T. Rylskoho. – Kyiv, 2010. – 35 s.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2017 р.

О. Bogatikova

**PLACE OF G. PAVLUTSKIY IN THE SCIENTIFIC LIFE OF UKRAINE THE
END OF THE XIX - THE BEGINNING OF XX CENTURIES**

The article analyzes the scientific achievements of G. Pavlutskiy. The views of G. Pavlutskiy formed under the influence of the ideas of leading researchers of the second half of the nineteenth century. - V. Antonovich and Yu. Kulakovsky. It was established that the research interests included the study of ancient art, Ukrainian church architecture and national ornamentation. The attention is drawn to the conclusions made by G. Pavlutskiy concerning the origin of ancient Greek architectural forms and origins of the national sacred architecture. The attention is focused on the findings of G. Pavlutskiy, regarding the origin of ancient Greek and Roman architectural forms, namely the Corinthian architectural orders, features paintings of Ancient Greece.

It was established that in his works devoted to the Ukrainian sacral architecture, G. Pavlutskiy proved the authenticity of national engineering. G. Pavlutskiy expresses his own vision concerning the time of origin, origin and character of the Little Russian Church architecture.

In the present article the author also characterizes the last work of G. Pavlutskiy about the history of the Ukrainian ornament. G. Pavlutskiy in his study for the first time tried to outline the historical progress of one of the interesting, complex and very characteristic branches of folk art, which proved that most of its national forms arose even in the Eastern Slavic tribes. The author finds the basic research methods which used the scientist. It should be noted that G. Pavlutskiy's scientific works are characterized by a considerable amount of actual material and his original analysis. The features of the researcher's scientific style are determined, which distinguish his work among others.

Key words: architecture, antique art, anti-science, sacred architecture, ornament.

УДК 94 (472) «18»

В.С. Волониць

**СТРУКТУРИЗАЦІЯ ГРЕЦЬКОГО НІЖИНСЬКОГО КУПЕЦТВА В
КОНТЕКСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ХVІІІ–ХІХ СТ.**

У статті розглядається проблема структуризації грецького ніжинського купецтва в контексті внутрішньої та зовнішньої торгівлі ХVІІІ–ХІХ ст.». Виділено три основних групи ніжинських грецьких купців за напрямками їх професійної активності: а) купці, що спеціалізувалися на зовнішній торгівлі, з-поміж яких слід виокремити торговців східними товарами лише в лавках та крамницях міста Ніжина; постачальників бакалії для шинків за замовленням; приїжджих греків-іноземців, що займалися широким спектром експортно-імпоротної діяльності; б) купці, які займалися виключно внутрішньою торгівлею та постачанням товарів для армії; в) торговці

дрібним та дешевим товаром – халатами, свічками, папером, клеєм, посудом, церковним начинням тощо.

Ключові слова: *Ніжинські греки, грецьке купецтво, ніжинське грецьке братство.*

Активний процес залучення України до європейського співробітництва актуалізує дослідження історичних традицій торговельного спілкування з країнами і народами Старого світу, з-поміж яких особлива роль належить грецькому народові, з яким Україну пов'язує давні та міцні культурні й економічні взаємини.

Упродовж XVII–XVIII ст. греки відігравали багатофакторну роль у господарському житті України. Одним із головних пріоритетів діяльності утворених на українських землях грецьких осередків була торгівля. Ніжинські грецькі купці утримували протягом понад століття провідні позиції в організації внутрішньої та зовнішньої торгівлі на українських теренах.

Метою статті є з'ясувати структурні особливості складу грецького ніжинського купецтва у XVII–XVIII ст. за основними напрямками торговельної діяльності.

Виникнення ніжинської грецької громади дослідники трактують по-різному. Окремі дослідники вказують 1675 р., коли універсалом І.Самойловича ніжинські греки були вперше виокремлені з грецького загалу. Рубіжною датою виділяють 1680 р. – час створення церковного братства; або вміщуючи організаційні процеси у досить широкі хронологічні рамки середини – кінця XVII ст.

Склад ніжинського купецтва формувался протягом століття, не був постійним й мав тенденції до змін. Утім, проаналізувавши документи Ніжинського грецького братства, які зберігаються у фонді Державного архіву Чернігівської області, ми виділяємо декілька груп купців-греків.

До першої групи входили ніжинські купці, які займалися постачанням та продажем товарів з-за кордону. Так, грецький купець свідчив, що «имею я с привозу из Турции шовку сирцу, бумаги красной и земчугу на пять тысяч рублей, во внутренних товаров ничего не имею, и привезенных из Турции легкой рухляди на три тысячи рублей» [1, арк. 7]. Інший грек, який володів у Ніжині двома дерев'яними та одним кам'яним будинками, привозив та реалізовував товар на 5 тис. крб. [2, арк. 19 зв.]. До цієї ж групи входять греки, які торгували азійськими товарами лише в лавках та крамницях міста Ніжина. Грек Іван Куптієв був власником дерев'яного будинку та торгував бакалійним і «сухим» товаром, з роздрібним обігом, який становив 1,5 тис. крб. [3, арк. 9]. Утім доречно згадати про вже зафіксовані К. Харламповичем свідчення, що над постачанням і продажем бакалії працювали 14–15 членів грецької громади. У поняття «бакалія» входили чай, цукор, кава, волоські горіхи, чорнослив, мигдаль, фініки, маслини, родзинки, риди, лимонні та апельсинові цукати, персики, абрикоси [4, с. 89].

Активною торгівлею в Україні займалися також греки-іноземці, які приїздили до Ніжина. За доби російської імператриці Єлизавети ніжинська громада здобула підтвердження своїх прав за жалуваною грамотою від 3 листопада 1742 р. Нововведенням став поділ греків на дві групи – постійні мешканці, які відтоді отримали перевагу над іншими греками-купцями, які приїхали тимчасово у торговельних справах. У тексті документа зазначено «...состоящих же под братством их судом и ведомством никому ни под каким видом протекциями не защищать и обиды и озлобления ни каким образом им Грекам не чинить, и живущим в Нежине Грекам, которые в верности Нашему Императорскому Величеству и предкам Нашего Императорского Величества присягу учинили, пред приезжающими ради торгов Греков, во всяких их порядках преимущество имеют ... » [5, с. 711].

Так, відомо, що у 1747 р. до міста приїхав македонський грек Ревека, батько та дід якого з давніх-давен приїздили з товарами в Україну та вільно їх продавали [6, арк. 14]. Згодом, в 1775 р., іноземні греки зверталися до президента Малоросійської колегії графа П. Румянцева з проханням урівняти їх у правах із ніжинськими греками «в общую их пользу соединяющий с пользой комерций в здешнем краю», аргументуючи це тим, що «главный торг ведут приезжие» [7, арк. 8].

До другої групи входили купці, які займалися лише внутрішньою торгівлею, тобто перепродажем товарів, та постачанням товарів до армії. Так, грек Миколай Албанедов мав «привозных с чужих краев внутренних товаров до тысячи рублей на какову сумму и отпуск внутри России» [8, арк. 37].

Привертає увагу той факт, що греки, з середини XVIII ст., постачали товари найрізноманітнішого асортименту до армії. У жовтні 1768 р. з-за кордону до Ніжина приїхав македонський купець Кирило Димитрієв із товаришем своїм іноземним греком Апостолієм Димитрієвим та двома робітниками-«малоросами», з метою продажу 1-й армії «сесных и питейных припасов» [9, арк. 8]. Інша згадка про постачання товарів датується 1769 р., коли ніжинські греки Дмитро та Олексій Куртієви та Іваниця Димитрієв із чотирма челядниками зверталися з проханням про видачу «пашпорів» із правом виїхати до 2-ї армії як маркітант з такими товарами: «водки крепкой – 5 бочонок, пива – 5 бочонок, сала свиного – 1 бочка, ветчины – 7 пар, икры свежей – 2 бочонка, олеи – 2 бочонка, мыла – 1 пуд, сапогов – 11 пар, бумаги писчей – 1 стопа, уксуса – 1 бочонок, подошов – 19 пар, цвяшок – 1 тыс., ниток разных – 50 мотков, табаку простого – 1000, нефти и шкипидару – 2 фляшки» [10, арк. 4]. У цьому ж році дозвіл на проїзд до 1-ї армії отримали македонський грек Іван Ніколаєв із 5 діжками конопляної олії, та іноземний грек Коста Петров, що вирушив до 1-ї закордонної армії з товарами [11, арк. 12]. До списку цих товарів входили: «холст белый – 24 шт., крашенный – 10 шт., икры панской – 25 пуд (1 пуд - 16,3805 кг), водки сладкой – бочонок, сахару – 1 пуд, чаю – 4 фунта, платьев шелковых красных – 50 шт., рыбы белуги – 70 пудов» [12, арк. 13].

До третьої групи купців належали ті, хто торгував «дрібницями». Це були такі необхідні та дешеві товари – одяг, халати, свічки, папір, клей, посуд, церковний крам тощо.

Усе більше греків-купців намагалися отримати права та привілеї, які надавалися їм у разі вступу їх до складу братства. Перспектива вільно та швидко отримати паспорт на виїзд за кордон приваблювала багатьох купців перейти під протекцію братства.

Складно підрахувати кількість ніжинських грецьких купців оскільки матеріали ревізій не подають точного числа саме ніжинських купців та «иностранных греков», між якими точилася постійна внутрішня боротьба та ворожнеча. Тому особливо цінними є відомості подані у докладному реєстрі «Ведомость сколько под ведомством греческаго нежинскаго братства состоит греков купцов своими домами живущих...». Відповідно до цих свідчень на 1769 р. у місті Ніжині мешкало 133 ніжинських купців. Із них греків було 100, 6 болгар, 8 волохів, 1 єврей, 2 грузин, 1 турок, 2 італійця, 3 росіянина, 1 поляк. Із 100 купців-греків 16 торгували як у Росії, так і в турецьких землях, 49 купців торгували лише в межах Росії, 13 – не мали власного торгу, 10 осіб займалися бламарством, 3 були прикажчиками в інших купців, 3 займалися баришницьким промислом, ремісником був лише один грек, 4 греків входили до складу торгових товариств, один володів шкіряним заводом [13 с. 1 – 14]. Прикметним є те, що більшість греків, які постачали товари з-за кордону або вивозили місцеві товари за кордон, прибули до Ніжина, за даними відомості, наприкінці 20 – 40-х рр. XVIII ст. Тому вони ще мали розвинуті торговельні зв'язки із зарубіжними партнерами, були обізнані з основними шляхами реалізації та закупівлі товарів, що значно спрощувало їх

діяльність, даючи змогу розвивати саме закордонну торгівлю та ставати основними постачальниками іноземних товарів на український ринок. На противагу цим грекам купці, які народилися вже в Ніжині та були нащадками торговців, які оселилися в місті наприкінці XVII – на початку XVIII ст., поступово відходять від зовнішньоторговельних операцій. Цей процес, на наш погляд, обумовлюється втратою наступними поколіннями купців зв'язків та традицій закордонної торгівлі їх батьків та дідів. Їх торговельна активність обмежувалася реалізацією товарів на внутрішньому українському ринку. Це свідчить про розпочатий об'єктивний процес спеціалізації в середовищі ніжинського грецького купецтва, коли одна частина купців орієнтується на зовнішній ринок, а інша діє лише на внутрішньому. Так, у 1769 р. міський ніжинський магістрат скаржився, що більшість ніжинських греків залишили торгівлю іноземними товарами та перейшли на торгівлю українськими.

Частково ми можемо погодитися з думкою К.Харламповича, що в такому випадку закордонна торгівля повинна була перейти до рук іноземних греків [14, с. 115]. Проте статистичними даними щодо кількості іноземних греків в означений рік ми не володіємо. Однак уже за відомостями 1799 р. іноземні греки (або приїжджі) отримали 36 паспортів на право іноземної торгівлі. На початку XIX ст. ми можемо констатувати ріст зацікавленості купців в іноземній торгівлі. Так у 1807 р. Ніжинський грецький магістрат видав 17 паспортів у Молдавію та Валахію, 73 – до володінь Оттоманської Порти, 2 документа до Пруссії [15, арк.89].

Аналіз динаміки кількісних змін грецького купецького представництва ускладнюється відсутністю точних цифр. У ревізіях відзначаються лише загальні показники. Ми можемо припустити, з огляду на загальні показники, про існування окремих тенденцій у демографічних процесах. Так, відповідно до ревізійної «сказки» за 1782 р. в м. Ніжині мешкали 471 чоловіків і 415 жінки. Ревізька «сказка» не вказує кількість ніжинських купців-греків із цього загалу, а, тим більше, «іноземних греків». За ревізією 1846 р. до складу грецького братства входило 987 чоловіків та 804 жінки, однак тут треба зробити суттєве зауваження щодо такої чисельності грецького населення міста, оскільки значна частина греків не мешкала в Ніжині, але входила до складу братства та користувалася його привілеями. Окрім цього, ще К. Харлампович зазначав, що до складу братства входила значна кількість «негреків». Водночас греками вважалися всі піддані Візантії, а пізніше і більшість біженців з Османської імперії [16, с. 51–67].

У 1859 р. ніжинським грекам було видано на право торгівлі 3 посвідчення та 9 квитків, а вже 1860 р. – 4 посвідчення та 12 квитків. Зазначимо, що ці документи здебільшого отримували купці, які торгували в інших містах. Ті ж греки, які залишалися в Ніжині, займалися здебільшого дрібною торгівлею або стали ремісниками.

Привертає увагу існування грецьких купецьких товариств. Про таку форму торговельної співпраці згадував ще М.Плохинський. Так, дослідник вказував: «Червоною смугою у грецькому комерційному житті проходить товариське й компанійське начало. Рідко який грек торгував сам, здебільшого він вступав у товариства, які складали як заможні, так і бідні, як ті, хто постійно мешкав у Малоросії, так і приїжджі, і не тільки між собою, але й з купцями інших національностей – великоросійськими та малоросійськими».

Утім, уже К. Харлампович наголошував, що М. Плохинський дещо перебільшував. Проте існували факти такого співробітництва. Дослідник виділяє дві форми товариств, що відрізнялися основними умовами договірних зобов'язань. Так, греки Пелопонов та Мураїтов, що торгували косами, уклали угоду, відповідно до якої внесок першого становив 8500 крб., а другого – 500 крб. Останній повинен був

здійснювати щорічні подорожі у Константинополь за косами. Угодою було передбачено «бариш и убыток пополам» [17, с. 56].

До цієї групи ми можемо віднести і ще одну угоду, яка була укладена між Андрієм Кресановим та Миколою Велцистиновим. Договором засновувалося товариство терміном на 5 років із метою торгівлі в місті Ніжині волоським та іншими винами. Установчий фонд товариства становив 3500 крб. з яких 2000 належали А.Кресанову, а 1500 – М.Велцистинову. Угодою також передбачалися поділ прибутків та збитків порівну, винайм прикажчика, поїздка до Молдавії купця М.Велцистинова з метою навчання торгівлі [18, арк. 1]. Подібні умови були зафіксовані і в договорі між Миколою Євстафієвим та двома іншими греками, де М.Євстафієв вніс 1508 крб. 95 коп. із гарантованим 1% виплат на місяць з його капіталу, тоді, коли інші грошових внесків не робили, а повинні були відробляти свій внесок особистою працею.

Існувала ще одна форма договірних зобов'язань. Так, із трьох компаньйонів один – Панайотій Васильєв – зробив внесок грошима (4977 крб. 25 коп.), частково хутром та іншими товарами, а 3820 крб. векселями. Компаньйони Теодосій Сіятій і Микола Афенєєв грошових внесків не робили, а зобов'язувалися торгувати на капітал Панайотія в Бреславлі, Лейпцигу, Венеції, минаючи Туреччину. Прибутки чи збитки розподілялися у такому відношенні: Васильєву належало $\frac{1}{2}$, Сіятію та Афенєєву, відповідно, $\frac{1}{4}$ суми.

За право займатися торговельною діяльністю грецькі купці повинні були щороку подавати реєстр купців і сплачувати податок, що його збирали раз на рік екзактори, які призначалися гетьманом або полковником.

Щодо товарів, які греки постачали за кордон, то треба вказати перш за все на хутра. У Данциг, Лейпциг та Сілезію вивозили хутро, віск, юхту, клей, щетину. У Польщу вивозили також хутро, сирий тютюн, юхту, кримський сап'ян. Звідти отримували сіль (колодязну, у вигляді циліндру (т.зв. стовпик)) та тютюн. До Молдавії та Туреччини постачали грубі полотна, хутро та юхту. До Криму вивозили грубе полотно, юхту та сибірське хутро, звідти – сіль, сап'ян, чорні та сірі овечі шкіри, горіхи, рис та кримське судацьке вино [19, с.433 – 434].

Із Росії довозили переважно хутра зайців, вовків, білок, росомах, горностаїв, куниць, ведмедів, лисиць, соболів, рисі, а також рибу, скло, різні продукти.

Хутро привозили з Росії до Ніжина, тут його обробляли кушніри й «бламарі» грецького походження, потім вже поліпшене хутро вивозили за кордон. З 1773 – 1775 рр. продано за кордон хутра на 229380 крб.

Греки у XVIII ст. залишаються головними постачальниками вина в Україну. Купці привозили його діжками в різні крамниці, шинки. Утім, східний шлях постачання вина через молдавські землі залишався небезпечним. Нестабільність політичної ситуації в цьому регіоні зумовлювала виникнення суттєвих перешкод для транспортування та зберігання товару.

До України греки привозили австрійські сінокісні коси. К.Харлампович вказував, що у 1765 р. постачанням кіс до Ніжина займалися 4 особи. Звертає на себе увагу кількість товару. Так, привозили великі партії по 50, 64, 69 бочок. Кожна бочка містила від 800 до 1500 штук. Одного разу привезли 150 000 шт. Коси направлялися на ярмарки в інші міста, переважно до Ромен.

Греки Ніжина, самі по собі підозри не викликали, і в Москву їм не заборонялося приїздити, але тільки з гетьманськими листами, щоб до них не могли приєднатися турецькі греки. Греки вивозили за кордон віск, червону юхту, ікру, червону рибу. Так, відомий купець Маркочан спеціалізувався на продажі воску (1760 р.). Ананій Мораїт вивозив за кордон юхту (російського виробництва; хоча ніжинська грабарня Артина й виробляла юхту, але не мала права продавати її за кордон). Ніжинські греки купували

російську юхту, утім для її вивезення за кордон потрібні були докази її російського походження.

Таким чином нами було виділено три основні групи ніжинських грецьких купців за напрямами їх професійної активності: а) купці, що спеціалізувалися на зовнішній торгівлі, з-поміж яких слід виокремити торговців східними товарами лише в лавках та крамницях міста Ніжина; постачальників бакалії для шинків за замовленням; приїжджих греків-іноземців, що займалися широким спектром експортно-імпоротної діяльності; б) купці, які займалися виключно внутрішньою торгівлею та постачанням товарів для армії; в) торговці дрібним та дешевим товаром – халатами, свічками, папером, клеєм, посудом, церковним начинням тощо.

Географія торговельних операцій ніжинських греків поширювалась на Туреччину, Австрію, Польщу, Молдову, Валахію, Росію. Основними елементами імпорту були шовк, мануфактурні вироби, галантерейні та бакалійні товари, сінокісні коси. Серед товарів, які греки постачали у Туреччину та європейські країни, пріоритетне місце належало хутрам.

Таким чином, у XVIII ст. греки, як і раніше, користувалися значною підтримкою правлячих кіл, що зумовило швидке оформлення основних груп купецького загалу. Кількісне зростання та організаційне зміцнення купецького стану сприяли виділенню окремої групи торговців, які займалися постачанням та продажем товарів азійського й турецького походження. До другої категорії відносимо ніжинських купців, які займалися виключно постачанням товарів з-за кордону. Активно йшов процес чисельного зростання групи греків-іноземців, які значно посилили конкуренцію в середовищі купецького стану. Переважна кількість ніжинських купців свій торговельний потенціал зосереджували лише на внутрішній торгівлі. Головними статтями імпорту-експорту товарів були хутро, різні види тканин, сінокісні коси та бакалія.

Список використаної літератури

1. Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської обл.), ф. 101, оп.1, спр. 2481; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali Derzharkhiv Chernihivskoi obl.), f. 101, op.1, spr. 2481.
2. Там само; Tam samo.
3. Там само; Tam samo.
4. Харлампович К. До історії національних меншостей на Україні. Грецькі колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.). Нарис V. Ніжинські греки й торгівля / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного товариства А. Білецького. – К., 2000. – Випуск III. – С.87–158 ; Kharlampovych K. Do istorii natsionalnykh menshostei na Ukraini. Hretski kolonii v Nizhyni (XVII – XVIII st.). Narys V. Nizhynski hreky y torhivlia / K. Kharlampovych // Zapysky Istoryko-filolohichnoho tovarystva A. Biletskoho. – K., 2000. – Vypusk III. – S.87–158.
5. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). – 1-е собр. – Санкт-Петербург, 1830. – Т. XI. – С . 709-711 ; Polnoe sobranie zakonov Rossyiskoi ymperyy (PSZ). – 1-e sobr. – Sankt- Peterburh, 1830. – T. KhI. – S . 709-711.
6. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі ЦДІАК України), ф. 59, оп.1. Т.2, спр. 1474; Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi (dali TsDIAK Ukrainy), f. 59, op.1. T.2, spr. 1474.
7. Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської обл.), ф. 101, оп.1, спр. 62 ; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali Derzharkhiv Chernihivskoi obl.), f. 101, op.1, spr. 62.
8. Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської обл.), ф. 101, оп.1, спр. 2481; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali Derzharkhiv Chernihivskoi obl.), f. 101, op.1, spr.2481.

9. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі ЦДІАК України), ф. 54, оп.3, спр. 6075 ; Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi (dali TsDIAK Ukrainy), f. 54, op.3, spr. 6075.

10. Там само; Там само.

11. Там само; Там само.

12. Там само ; Там само.

13. Русов А.А. Русские тракты в конце XVII и начале XVIII веков и некоторые данные о Днепре из атласа конца прошлого столетия / А.Русов – К.: Типография М.П. Фрица, 1876. – 54 с. ; Rusov A.A. Russkyye traktyy v kontse KhVII y nachale KhVIII vekov y nekotoryye dannyye o Dnepre yz atlasa kontsa proshlaho stoletyya / A.Rusov – K.: Typohrafiya M.P. Frytza, 1876. – 54 s.

14. Харлампович К. До історії національних меншостей на Україні. Грецькі колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.). Нарис V. Ніжинські греки й торгівля / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного товариства А. Білецького. – К., 2000. – Випуск III. – С.87–158; Kharlampovych K. Do istorii natsionalnykh menshostei na Ukraini. Hretski kolonii v Nizhyni (XVII – XVIII st.). Narys V. Nizhynski hreky y torhivlia / K. Kharlampovych // Zapysky Istoryko-filolohichnoho tovarystva A. Biletskoho. – K., 2000. – Vypusk III. – S.87–158.

15. Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської обл.), ф. 101, оп.1, спр. 1226 ; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali Derzharkhiv Chernihivskoi obl.), f. 101, op.1, spr. 1226.

16. Харлампович К. Нариси з історії грецької колонії в Ніжині (XVII – XVIII ст.) / К. Харлампович // Записки Історико-філологічного Відділу УАН. – К., 1929. – № 24. – С. 51–68 ; Kharlampovych K. Narysy z istorii hretskoi kolonii v Nizhyni (XVII – XVIII st.) / K. Kharlampovych // Zapysky Istoryko-filolohichnoho Viddilu UAN. – K., 1929.– № 24.– S 51–68.

17. Там само; Там само.

18. Державний архів Чернігівської області (далі Держархів Чернігівської обл.), ф. 101, оп.1, спр. 2859 ; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti (dali Derzharkhiv Chernihivskoi obl.), f. 101, op.1, spr. 2859.

19. Синицкий Л. Путешествие в Малороссию академика Гильденштедта и кн. Долгорукого / Л. Синицкий // Киевская старина. – 1893. – №3. – С. 431–441; Synytskyi L. Puteshestvye v Malorossyiu akademyka Hyldenshtedta y kn. Dolhorukoho / L. Synytskyi // Kyevskaia staryna. – 1893. – №3. – S. 431–441.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2017 р.

V. Volonits

STRUCTURING THE GREEK NIZHYN MERCHANTS WITHIN THE CONTEXT OF DOMESTIC AND FOREIGN TRADE IN XVIII – XIX CENTURIES

The intensive process of involving Ukraine in the European cooperation foregrounds studying historical traditions of trade relations with the countries and nations of 'the old world'. The Greek nation is one of the most important partners among them as Ukraine has strong long-time cultural and economic connections with Greece.

In the course of XVII-XVIII centuries the Greeks played the multifactorial part in the economic life of Ukraine. One of the main priorities of activity of the Greek centres established in Ukraine was trading. The Greek merchants from Nizhyn gained the leading position in the sphere of organising domestic and foreign trade in the territory of Ukraine.

Nizhyn merchant class was formed during the century and its composition was changeable. However, having analysed the documents of Nizhyn Greek fraternity kept in Public Record Office of Chernihiv region we distinguish several groups of the Greek merchants.

The first group consisted of the merchants from Nizhyn who delivered goods from overseas. The Greeks from other countries who came to Nizhyn were also actively engaged in trading in Ukraine. During the Russian Empress Elizabeth's rule Nizhyn community affirmed its rights by means of the letters patent (the 3rd of November, 1742). The innovation was the division of the Greeks into three groups – the permanent residents who since then gained advantage over other Greek merchants who came to live their temporarily to trade.

The second group consisted of the merchants who were engaged only in domestic trading, that is reselling of goods and army supplying.

The third group of merchants comprised those who sold 'trifles'. Among them there were such essential and cheap goods as clothes, gowns, candles, paper, glue, tableware, holy vessels and so forth.

More and more Greek merchants tried to gain the rights and privileges they could enjoy in case of joining the fraternity. The prospective of free and quick obtaining passport for travelling abroad attracted a number of merchants to get the fraternity's patronage.

The Greek merchants who were born in Nizyn were the descendants of the merchants who had settled down in the city in late XVII – early XVIII. They gradually deviated from foreign trade operations. In our opinion, this process is conditioned by the disconnection of the next merchants' generations from the foreign trade's traditions established by their forefathers. Their trade activity was confined to selling articles on the domestic Ukrainian market. It proves that there started the objective process of specialization among the Greek merchants from Nizhyn. According to that process one part of the merchants focused on foreign market, the other sold their goods only on the domestic one.

Key words: *the Greeks from Nizhyn, the Greek merchant class, Nizhyn Greek fraternity.*

УДК 929.53:316.343-058.3(477.5)"17/20"

А.В. Гедьо

МАТЕРІАЛИ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ КУПЕЦТВА НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В статті аналізуються матеріали особового походження, котрі висвітлюють історію купецтва Наддніпрянської України. Складені на основі пам'яті і особистих вражень, індивідуального досвіду учасників подій, матеріали особового походження (подорожні записки, спогади, щоденники, листи) з особливою виразністю відтворюють живі картини та унікальні подробиці різних сторін буття купецтва. Проаналізовані джерела особового походження забезпечили різноманітний, багатий, а в ряді випадків й унікальний фактологічний матеріал з історії купецтва, однак вимагають критичного аналізу із застосуванням широкого комплексу джерелознавчих прийомів.

Ключові слова: *Матеріали особового походження, подорожні записки, спогади, щоденники, купецтво, Наддніпрянська Україна.*

Вивчення джерел з історії українського купецтва як самостійної, соціально-активної категорії населення, яка зробила свій внесок у розбудову українських земель і мала величезний вплив на політичні процеси, міжнародні зв'язки, розвиток економіки, культури тощо сьогодні є доволі актуальним. Все більше актуалізується вдосконалення,